

2 maart 2009

Jaargang 1, nummer 2

In dit nummer:

Keuzes **1**

Energiek Zuid-Oost Drenthe **1**

Duurzaamheid van Biomassa **2**

Opsterland voorop met 1600 woningenplan **2**

Charrette Rijnenburg **3**

Keuzes

Eind vorig jaar heeft Klaas Jan Noorman de keuze gemaakt om KNN te verlaten. Na ruim 9 intense jaren is voor hem het moment gekomen een andere weg in te slaan. Sinds de oprichting in 2000 heeft Klaas Jan veel betekend voor KNN. Daarvoor ben ik hem, ook op deze plaats, veel dank verschuldigd. Ook een andere bepalende persoonlijkheid in mijn werkzaam leven heeft recentelijk afscheid genomen van zijn bestaande werkomgeving. Op 12 januari hield prof. dr. A.J.M (Ton) Schoot Uiterkamp zijn afscheidsrede in de aula van het Academiegebouw.

In 2009 staan we, als KNN en als samenleving, voor interessante uitdagingen, ook op het gebied van energie, klimaat & duurzaamheid. Een voorbeeld daarvan is mijns inziens dat we dit jaar volmondig moeten kiezen voor duurzame energie. Daarmee doel ik niet alleen op het gebruik ervan,

maar ook op de productie van duurzame energie. Zon en wind zijn daarbij interessante opties, maar ook op het gebied van biomassa zijn er voldoende duurzame keuzes te maken in Noord Nederland. Dit is één van de conclusies uit het project 'Duurzaamheid & biomassa' dat wij recentelijk hebben afgerond in opdracht van de noordelijke provincies. Verderop in deze Nieuwsbrief kunt u hierover meer lezen.

Een andere vorm van duurzame energie die in toenemende mate op belangstelling kan rekenen is aardwarmte. In het bijzonder Zuidoost Drenthe biedt hier volop mogelijkheden. In onderstaand artikel gaan we nader op in.

Als insider weet u echter ook dat duurzame energie in de Trias Energetica wordt voorafgegaan door energiebesparing. Ook, of wellicht beter vooral, daar kunnen veel duurzame keuzes worden gemaakt. In opdracht van de

gemeente Opsterland hebben wij de mogelijkheden binnen die gemeente uitgewerkt en samengebracht in een Plan van Aanpak Duurzaam Bouwen. Ook daarover kunt u meer lezen in deze nieuwsbrief.

Tot slot staan wij uitgebreid stil bij de charrette die eind 2008 heeft plaatsgevonden in Rijnenburg (Utrecht). Deze hebben wij georganiseerd onder de naam *Lab R+E+M*, een samenwerkingsverband tussen KNN, Grontmij en Bosch Slabbers.

Ook dit keer wens ik u weer veel leesplezier. Tevens wens ik u veel wijsheid en daadkracht bij het maken van uw eigen duurzame keuzes de komende tijd, duurzame keuzes die juist nu zo broodnodig zijn.

Cor Kamminga
Directeur

Energiek Zuid-Oost Drenthe

Energetisch gezien is Zuidoost Drenthe een interessant gebied. Bovengrondse en ondergrondse (potentiële) energievoorraden en -stromen gecombineerd met de huidige en voor de toekomst verwachte energievraag bieden uitdagende mogelijkheden. Met name de aanwezigheid van energie-intensieve industrie én een sterk ontwikkelde agrarische sector biedt Zuidoost Drenthe kansen. De relatief grote potentie van aardwarmte maakt Zuidoost Drenthe uniek. Daarnaast beschikt Zuidoost Drenthe over aanzienlijke biomassareststromen, zoals mest en

GFT. Deze stromen vormen een interessante bron voor de productie van biogas. Dit zijn de voornaamste conclusies uit de in 2007 door KNN uitgevoerde *Stromenstudie Zuid-oost Drenthe*.

Sinds het verschijnen van het gelijknamige rapport is KNN actief betrokken bij het realiseren van de vele kansen, met name waar het gaat om aardwarmte, industriële restwarmte en biogas. In het bijzonder de daarvoor benodigde organisatie heeft daarbij onze speciale aandacht. Wij zijn constateren dat er veel bestuurlijk

draagvlak is voor het benutten van de energiekansen in de regio, zowel bij de provincie als bij de gemeenten. Wij zijn dan ook bijzonder verheugd daar een bijdrage aan te mogen leveren.

Voor meer informatie kunt u bellen met Cor Kamminga op telefoonnummer 050-3175552 of mailen naar k.j.kamminga@knnadvies.nl

Bron:R.J. Heijs

De duurzaamheid van biomassa & het 100.000 voertuigenplan

Het afgelopen jaar is er veel discussie ontstaan over de toepassing van biomassa. In het bijzonder spitst de discussie zich toe op de toepassing van biomassa voor biobrandstoffen. Hiermee is het van belang in relatie tot het 100.000 voertuigenplan van de Noordelijke provincies. Daarnaast is het van belang, zij het in mindere mate, voor overige biomassatoepassingen, zoals bijvoorbeeld voor de productie van elektriciteit en warmte.

Tegen deze achtergrond hebben de Noordelijke provincies KNN gevraagd inzicht te verschaffen in de feiten en dilemma's rondom biomassa en deze te relateren aan de (bestaande en voorgenomen) biomassa-initiatieven in Noord Nederland. De meeste aandacht ging daarbij uit naar de relatie tussen biomassa en de voedselvoorziening, de biodi-

versiteit en de broeikasgasbalans.

Als we kijken naar de bestaande en voorgenomen biomassa-initiatieven in Noord Nederland, menen wij dat de conclusie gerechtvaardigd is dat de dilemma's rondom de concurrentie met voedsel en biodiversiteit voor Noord Nederland nauwelijks relevant zijn. Wel dient hierbij te worden aangegeven dat de toekomstige, potentiële, ontwikkeling van de biomassa-import in Noord Nederland, in het bijzonder via de havens, een aandachtspunt is.

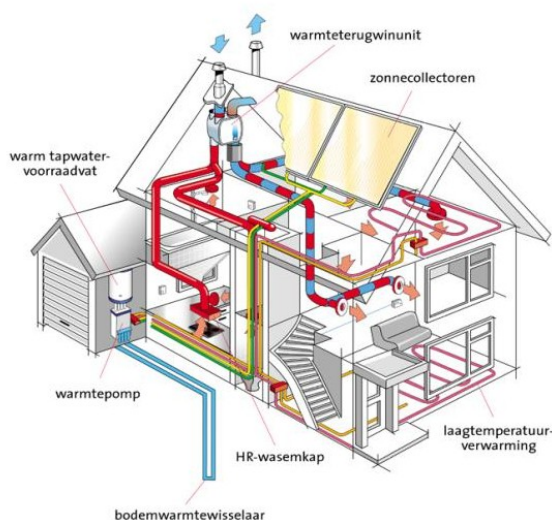
Om een verantwoord gebruik van biomassa ook in de toekomst te borgen hebben de provincies KNN bovendien gevraagd een beoordelingsinstrument op basis van duurzaamheidscriteria te ontwikkelen. Wij hebben dit instrument voor een belangrijk deel, doch niet uitsluitend, gebaseerd op

de Cramer criteria. Dit houdt in dat er naast de eerdere genoemde belangrijke discussiepunten ook aandacht wordt gegeven aan zaken als bodem-, water- en luchtkwaliteit en lokale welzijn. Bovendien wordt via het instrument waarde toegekend aan de (potentiële) bijdrage van een initiatief aan bijvoorbeeld de sociaaleconomische structuurversterking en de lokale welvaart.

Met behulp van het Biomassa Initiatief Beoordelings Instrument, kortweg aangeduid als BiBi, kunnen de provincies op een afgewogen wijze een standpunt onderbouwen ten aanzien van mogelijke (financiële) ondersteuning voor marktinitiatieven.

Voor meer informatie over dit project: Erik Pijlman op 050-3175550 of e.pijlman@knnadvies.nl

Gemeente Opsterland voorop met 1.600 woningenplan

Bron: SenterNovem

De gemeente Opsterland is ambitieus als het gaat om duurzaam en energiezuinig bouwen. Eind 2008 heeft de gemeente dit nog eens onderstreept met de ondertekening van het Energieakkoord Noord-Nederland. In het kader van dit akkoord hebben de drie noordelijke provincies (Fryslân, Groningen en Drenthe) het 100.000 woningenplan opgesteld, dat inzet op realisering van energiezuinige nieuwbouw en een forse energiebesparing in de bestaande bouw. Met het 1.600 woningenplan wil Opsterland de eerste gemeente zijn die concreet invulling geeft aan de Noord-Nederlandse ambities. KNN trekt het proces dat nog dit voorjaar moet resulteren in een concreet plan van aanpak.

De gemeente wil vaart maken, ook omdat verwacht wordt dat energiezuinig bouwen en renoveren een impuls kan geven aan de lokale economische ontwikkeling. Dat het niet bij ambities blijft, blijkt wel uit het feit dat in het dorp Ureterp in de gemeente reeds een aantal 0-energiewoningen zijn gerealiseerd. Uniek aan de woningen is dat ze net zoveel energie opwekken als er gebruikt wordt. Verder onderhandeld de gemeente reeds met woningcorporaties over het energiezuinig renoveren van de bestaande voorraad.

Voor meer informatie over dit onderzoek: Gerwin Wiersma 050-3175550 of via g.wiersma@knnadvies.nl

Charrette Rijnenburg

De gemeente Utrecht staat voor de opgave om een nieuwbouwlocatie van 5000 – 7000 woningen te realiseren. De nieuwe wijk heet Rijnenburg en ligt in de "oksel" van twee snelwegen, de A12 en de A2. Op het eerste gezicht lijkt dit niet de ideale locatie voor een duurzame woonwijk. Toch hebbende gemeente Utrecht, de provincie Utrecht en het Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden gezamenlijk de ambitie uitgesproken deze nieuwe te bouwen locatie klimaatbestendig en duurzaam te ontwikkelen. Daarnaast zal er in Rijnenburg veel aandacht zijn voor de principes van het Cradle to Cradle concept: afval is voedsel. Deze ambitie gaf aanleiding om de Lab R+E+M partners, KNN, Grontmij, Bosch Slabbers, te vragen een charret-

te te organiseren .

De charrette werd voorafgegaan door een inspiratiebijeenkomst waarin Pier Vellinga en Michael Braungart in wervende presentaties hun visies uiteenzetten. Daarna volgde een forumdiscussie met diverse deskundigen uit het veld.

De resultaten mogen er zijn! Er is niet alleen gekeken hoe Rijnenburg energieneutraal kan worden, maar ook bijvoorbeeld hoe de nieuwe wijk kan bijdragen aan de economische ontwikkeling van de stad Utrecht. En omdat Rijnenburg in een laag gelegen polder ontwikkeld gaat worden was er natuurlijk ook veel aandacht voor omgaan met water. Tijdens de charrette is het begrip "Klimaatbehendig" geïntroduceerd: behendig omgaan met de gevolgen van de

klimaatverandering en met slimme oplossingen aan de opgave invulling geven. De charrette inspireerde sommige deelnemers zelfs tot het schrijven van columns over Rijnlandse Hobbits. Dankzij de inzet van de deelnemers en ook cartoonist Herman

Roosen was de charrette Rijnenburg een groot succes.

Voor meer informatie kunt u bellen met Niels Schenk op telefoonnummer 050-3175550 of mailen naar n.j.schenk@knnadvies.nl

KNN

Werfstraat 5
9751 VN Groningen

Telefoon: (050) 317 55 50
Fax: (050) 317 55 59
E-mail: info@knnadvies.nl

Colofon

KNN is een onafhankelijk onderzoeks- en adviesbureau, gelieerd aan de Rijksuniversiteit Groningen. Wij zijn gespecialiseerd in het ontwikkelen van vernieuwende oplossingen voor duurzaamheidsvraagstukken.

Wilt u anderen aanmelden voor de KNN Nieuwsbrief of een e-mailadreswijziging doorgeven, dat kan naar info@knnadvies.nl, daar kunt u zich ook afmelden.

Meer informatie over KNN kunt u vinden op onze website: www.knnadvies.nl.

www.knnadvies.nl